

opći zbir praznina u folklorističkoj teoriji već i upute kojima nam naznačava specifikacije nedostataka, kao što su, npr.: postoje — za neku problematiku — predradnje, ali nema monografske obrade; ili: postoje radovi, ali s vrlo različitim gledištima, pa je potreban kritički pregled istraživačkih rezultata, itd. Dodat ću k tome da se u okviru ponekog od razmatranih pitanja smjelo restauriraju diskusijama izlizani tradicionalni termini, koje Voigt revalorizira novijim — vlastitim ili preuzetim — koncepcijama (podsjećam, npr., na termin »hijerarhija folklornih žanrova«, koji autor predstavlja, u strukturalističkom smislu, kao sistem međusobno podređenih jedinica s distinktivnim obilježjima čiji se načini povezanosti, tj. opozicije, mogu nazvati nizom).

Ova Voigtova knjiga o analitičkim metodama folkloristike čini cjelinu s ranije spomenutom njegovom knjigom o folklornoj estetici. Obje među mađarskim edicijama predstavljaju prva cjelovita naučna djela s područja teorije folklor, pa se, u svakom slučaju, mogu smatrati potencijalnim razlogom za dalja svjetska priznanja »budimpeštanskoj folklorističkoj školi« — na čelu s profesorom Gyulom Ortutayem. Njegov đak je upravo prikazanom knjigom (po onom što u *Predgovoru* spominje) pokazao neke od rezultata svoga višegodišnjeg rada na teoriji narodne umjetnosti.

Josip Kovačić

P. G. BOGATYREV, VOPROSY TEORII NARODNOGO ISKUSSTVA, izdatel'stvo Iskusstvo, Moskva 1971, 544 str.

PETR BOGATYREV, SOUVISLOSTI TVORBY. CESTY K STRUKTUŘE LIDOVÉ KULTURY A DIVADLA, Odeon, Praha 1971, 212 str.

Ako ti jest bila namjena obaju ovih izdanja vrlo slična, razlikuju se postankom i izborom radova P. G. Bogatirjova: prvo je izdanje priredio sam on kao izbor po njegovu sudu značajnijih svojih radova, pa je imao sreću da je malo prije nagle i neočekivane njegove smrti izašlo na svijetlo; drugo je izbor 26 njegovih kraćih priloga, izdan u godini njegove smrti. Samo su tri rada ista u oba ova izdanja (*Folklor kao zaseban oblik tvorbe; Aktivno-kolektivne, pasivno-kolektivne, produktivne i neproduktivne etnografske činjenice; Božićno drvece u istočnoj Slovačkoj*), dok su svi ostali različiti. U prvom je izdanju autor očito dao prednost svojim trima opsežnijim radovima: *Pučko kazalište Čeha i Slovaka* (str. 11 — 166), *Magijski čini, obredi i vjerovanja potkarpatske Rusije* (str. 169 — 296) i *Funkcija narodne nošnje u moravskoj Slovačkoj* (str. 299 — 366) — uz nekih 8 manjih, koji su mu jamačno bili više prirasli srcu (*Tradicija i improvizacija u narodnoj tvorbi; Uz problem poredbenoga proučavanja narodne poetske, likovne i plesne umjetnosti u Slavena*, i nekoliko daljih, pretežno s užim specifičnim temama). Prednost je ovoga izdanja što ima obilan popis sve upotrijebljene literature (str. 499 — 513) i stvarni indeks (str. 514 — 521).

Za lik naučenjaka, folklorista, kulturnog historika, sociologa, psihologa, historika umjetnosti a nadasve slaviste Petra Grigorjevića Bogatirjeva u drugom je izdanju posebno značajan prikaz njegove djelatnosti u Čehoslovačkoj, gdje je proživio jamačno najljepše i stvaralački najplodnije godine

života (od 1921. do 1939) iz pera Jaroslava Kolara (Československá léta Petra Bogatyreva, str. 171 — 182). A bibliografija radova, što tju je savjesno priredio dr Bohuslav Beneš, kao zapravo četvrta po redu, popunjena i dotjerana, po riječima bibliografa ima cilj da da sliku njegove djelatnosti kroz nekih 55 godina rada. Samo letimičan ogled te bibliografije (kao i one uz prvo spomenuto izdanje) izaziva želju i potrebu da se ogleda još štošta što nije ušlo u ove izbore radova — tako *Etnografski odio Hrvatskoga narodnog muzeja u Zagrebu* 1927, *Muzička etnografija* 1927, *Narodna umjetnost Čeha i Slovaka u svjetlu novih teorija* 1928, »Polaznik« u južnih Slavena, Mađara, Slovaka, Poljaka i Ukrajinaca 1934, *Što je folklor?* 1933, *Izveštaj o etnografskom putovanju po Balkanu* 1947. i niz priloga etnografsko-folklornih iz predratne »potkarpatske Rusije« u Čehoslovačkoj. U ovom je izdanju *Souvislosti tvorby* 12 radova s kazališnom tematikom (od Charliea Chaplina do metodičke kazališne historiografije, pa kazališnih znakova i pučkoga kazališta), dok su etnologu folkloristu bliži prilogi *Uz pitanje etnološke geografije*, *Etnografska praksa*, *Prilog strukturalnoj etnografiji*, *Glas uz pitanje poredbene historijske etnografije*, *Funkcijsko-strukturalna metoda i druge metode etnografije i folkloristike*, *Nošnja kao znak*, pa *Narodna popijevka sa strukturalnog stajališta* i napokon nekoliko priloga više literarnoga značaja (pored tri gore navedena rada ista kao u prvom spomenutom izdanju).

Danas, svakako nije svejedno što je većina ovdje ponovljenih radova pisana prije četrdesetak i više godina. Dok ih čitamo, nameću se dvije konstatacije: prvo, koliko je toga u tadašnjim prilikama i stanju poznavanja narodnih tradicija (posebno slavenskih naroda, kojima se Bogatirjev najviše bavi) ovdje izneseno kao novo, nepoznato; i drugo, koliko se danas može kritički suditi o autorovim interpretacijama i izvodima iz činjenica — i bez obzira na njegovo povodenje za »funkcijsko-strukturalističkim« smjerom promatranja i tumačenja narodnih tradicija (a po uzorima istoga smjera na području lingvistike — s glavnim uzorom F. de Saussureom). Tako je na primjer, tada bila novina uskrсна »igra« što tju je u tadašnjoj Potkarpatskoj Rusiji uočio Bogatirjev: seoski su momci izvodili »kolo na kat«, gdje bi se na ramena donjega kruga momaka popelo nekoliko drugih momaka, pa bi se tako kao toranj lagano kretali u kolu, ulazili u dvorišta uglednijih ljudi u selu, pjevajući određene popijevke, s tim da na kraju budu obdareni. Tu »igru«, zvanu tamo »oborih« i slično u značenju »četiri stupa s krovicom za smještaj sijena« (ali i »turnja« i »zvonica«), shvaćali su seljaci kao »zabavu«, kolektu darova, neke vrste svjedočanstvo snage i spretnosti momaka (kako je autor ovoga prikaza i sam imao prilike s Petrom Grigorjevičem čuti i vidjeti). Prema interpretaciji Bogatirjeva morala je ta »igra« imati prvobitno magički značaj. U tadašnjim prilikama i mogućnostima šire orijentacije o pojavama kao što je bila ova, i u smjeru proučavanja ovakvih pojava strukturalno-funkcijski on je imao pred očima samo ovaj uski krug karpatskih Ukrajinaca, pa je sasvim ograničio pokušaj magijske interpretacije na taj prostor i do tada znane činjenice s njega. Bez obzira na to što je već tada bilo nekoliko (jedva poznatih) podataka o istoj takvoj »igri« izvan toga prostora, slijedilo je poslije sve više njih i s posve različitih strana — iz Bele krajine, hrvatske Posavine, Hercegovine, makedonskoga Ovčeg polja, zapadne Bugarske, zapadne Austrije, s Apeninskog poluotoka i napokon iz nekih krajeva Kavkaza. Sve to izaziva pitanje da li bi, proučivši, usporedivši i svestrano analizirajući svu tu građu

(pa i dopunjenu daljim očekivanjem, odnosno pretpostavljenim slučajevima) trebalo ostati pri onom shvaćanju i tumačenju prvobitno magijskog cilja ovih »igara«. Današnji, u toj materiji bolje orijentirani etnolog naići će tu i na dalje takve slučajeve. Da je i sam Bogatirjov osjećao da se još ne može dati posljednja kategorična riječ o postanju, prvobitnom značenju i potonjim promjenama značaja ovakvih narodnih tradicija, naslućuje se iz češćih njegovih formulacija s manje ili više rezerve.

Oba su ova izdanja, napose ono prvo, izišlo ispod ruke sama autora, jedan od najljepših i cjelokupnom sadržinom značajnih spomenika toliko cijenjenom, mnogostrukom i plodnom stručnjaku evropskoga formata.

Milovan Gavazzi

TEKLA DÖMÖTÖR, HUNGARIAN FOLK CUSTOMS, Hungarian Folk Art 6, Corvina Press, Budapest 1972, 87 str. + 48 tabla.

Ova knjiga Tekle Dömötör o narodnim običajima Mađara očigledno je namijenjena širokom krugu čitača, laicima i stručnjacima, onima kojima je bogata mađarska etnološka i folkloristička literatura teško dostupna zbog nepoznavanja mađarskog jezika. Šesta je u nizu sličnih izdanja pod zajedničkim nazivom *Mađarska narodna umjetnost*, a svrha joj je da pruži kratak pregled najznačajnijih običaja Mađara. Bogat ilustrativni materijal (16 fotografija u boji, 35 crno-bijelih, tridesetak manjih crteža i karta lokalitetâ) uz jednostavan način izlaganja, čini knjigu lako prihvatljivom laicima; ona će iz tih a i drugih razloga podjednako dobro doći i stručnjaku. U prvom redu zato jer popularna namjena ovog izdanja nije ugrozila ozbiljnost i znanstvenu osnovanost teksta. Pored najznačajnijih podataka o običajima, knjiga daje uvid i u dinamičnu i kompleksnu koncepciju folklorâ koja nastoji pratiti običaje, koliko je moguće, u njihovu povijesnom razvoju, od najstarijih poznatih podataka, povijesnih i arheoloških izvora, do današnjeg stanja (naslov uvodnog poglavlja glasi *Razvoj mađarskih narodnih običaja i njihove glavne karakteristike*), u nedjeljivoj povezanosti s društveno-ekonomskim faktorima. Ta koncepcija odnosno pristup zahtijeva da se pri istraživanju običaja podjednako uzima u obzir njihov vanjski oblik kao i teže uočljiva ili skrivena svrha, zatim materijalna pozadina, društvena uloga i estetske komponente pjesama, proze, melodijâ. Mitska i magijska komponenta običaja većinom je izbljedjela u svijesti naroda; folkloristi je mogu tek naslućivati, dok se estetske vrijednosti, npr. ljepota obrednih pjesama i proze, i danas mogu uočiti.

Pošto je pojedine običaje pratila od najstarijih zapisa do današnjih dana, uočavajući njihove promjene autorica daje neočekivanu izjavu: da će ova knjiga prikazati čitaocima »finalnu fazu u životu mađarskih narodnih običaja« (str. 11), i to zato jer danas ti običaji proživljavaju značajne promjene, postupeno nestaju ili se potpuno transformiraju. U skladu s proklamiranim pristupom teško je povjerovati da bi nešto što je postojalo kroz sve nama dohvatno vrijeme, mijenjajući se, ali i očigledno proizlazeći iz potreba čovjekova duševnog života, potreba koje bi se nakon tako dugog trajanja možda mogle smatrati imanentnima čovjeku, da će sve to sutra neizbježno nestati. Zar neki da-